

Bibliotékákrúl, könyvekrúl, írásrúl, olvasásrúl

Minapában, a fent jelzett címmel meghirdetve, nemzetközi konferencia nyílt székesfővárosunkban.

Megdöbbenéssel és értetlenül álltam a kész tények előtt, ugyanis szakmabeliként tudnom kellett volna róla (mármint az előkészületben lévő és hamarosan megnyíló konferenciáról) a médiából, a szaksajtóból vagy egyéb orgánumból, akárcsak – mondjuk – a napilapok kulturális rövidhíreiből is. De semmi ilyesmi híryanag közlésre nem került, nem volt hírverés, mondom: a szakmai fórumok, levelezési listák sem tudtak a dologról. Mégis, hogyan jutott tudomásomra? Nem, nem értesített senki bennfentes ismerősöm, sem pedig valamelyik jólétesült barátnőm vagy barátom. Valójában csak úgy belecsöppentem. A kellős közepébe.

Mindenkori szertelen éjszakai „utazásaim” egyik közelmúltbeli alkalmával törént, hogy egy ódon épület hatalmas dísztermében (nevezhetjük talán konferenciateremnek) találtam magam, pontosabban annak ajtaja (nehéz, mahagóni színű tölgyfa ajtó) előtt, amelyen ízléses, kalligrafikus betűkkel írva, kis táblácska adta tudtomra: KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉS – MAGYAR SZEKCIÓ. Benyitottam, s nem kis meglepetésemre nemcsak a terem tűnt ódonnak barokkos, sötét dohányszín bútoraival, hanem, mintha csak szellemjárta helyre tévedtem volna, határozottan a múlt hűvös fuvallatát éreztem, mégis megnyugtatóan otthonosnak tűnt a környezet. A hatalmas, ovális alakú asztalt süppedő, bőrrel bevont karos, magasított támlájú székek vették körül, amelyekben emlékezetem halvány derengéséből felbukkanó, (talán a régmúltból?) ismerősnek tűnő alakok foglaltak helyet, mind egyikük előtt faragással díszített kis lakkozott fatáblán (nem is olyan kicsi az a tábla) feltüntetve a név, cím, rang, beosztás, olykor a tevékenységi kör is. Magvas gondolatokat cseréltek, mindvégig szem előtt tartva a konferencia magasztos tárgyát, mindazonáltal társalgásuk fesztelemnek mutatkozott, nélkülözött bárminemű formai megkötést – olykor egymás szavába vágtak –, továbbá (miközben jómagam körbesétáltam végeláthatatlan asztalukat; meg-megállva, tekintetemmel elidőzve egyikük-másikuk arcvonásain) semminemű érdeklődést nem tanúsítottak irányomba; mintha ott se lennék.

A szemközti falon, mintegy a konferencia témáját tárgyzani és illusztrálni kívánó, kifüggesztett idézet:

A könnynyomtatás elmés művészete Mainzban találtattott fel: a művészetek művészete, a tudományok tudománya az, amelynek gyors hatása folytán tekintélyes tudás- és bölcsességbeli kincs került elő a homályból, hogy gazdagsa és fényével beragyogja a világot.

WERNER ROLEVINCK KRÓNIKÁJÁBÓL, 1474

Álmélkodásom szüntével egyre inkább az elhangzó megnyilatkozások, a beszélgetések egybefonódó szálai kötötték le figyelmemet:

Janus Pannonius (Csezmiczei János) (Csezmicze, 1434. augusztus 29.–Medvevár, 1472. március 27.) pécsi püspök, az első név szerint ismert magyar(-horvát) költő és humanista, alig kartávolságnyira tölem, így deklamált: *A vén könyvekben sok volt még a sötétség, főként, mert idegen szók fertőzték meg a nyelvünk, s megtévesztették az igazságot keresőket, s egyszerűen kedvük szegték, ha tanulni akartak.*

Itt megtorpant, majd, kicsit elgondolkodva, mintha csak szemben, az asztal túloldalán ülő Hunyadi Mátyáshoz intézné szavait, ezt mondta: *Könyvet hoznak eléd – rögtön rád ismer az ember.*

Végül mégis **Hunyadi János** (1407 körül–Zimony, 1456. augusztus 11.) középkori magyar földesúr és hadvezér, a „nagy törökverő”. Kormányzó (régens), a középkori Magyar Királyság egyik legkiemelkedőbb hadvezére; Hunyadi Mátyás apja. Nevéhez fűződik az 1456-os nándorfehérvári diadal – szólalt meg: *Már sokan mondták, hogy a háborúban hallgatnak a múzsák. Mi mégis, amennyi időnk marad az állandó nyugtalanító háborúktól, az irodalomnak szenteljük kedvvel és gyönyörűséggel.*

Azután fia, **Hunyadi Mátyás** (Kolozsvár, 1443. február 23.–Bécs, 1490. április 6.) magyar király, nevezik Corvin Mátyásnak, az igazságos Mátyás királynak, hivatalosan I. Mátyásnak, de a köznyelv egyszerűen, mint Mátyás királyt emlegeti – apját türelmesen végighallgatva, némi fensőbbiséggel a hangjában (szakmai ártalom), szintén véleményt nyilvánított: *Mi másért olvasunk könyveket, ha nem azért, hogy a jó példákat látva a jót kövessük, a rosszat pedig kerüljük.*

Gyűrűvel ékes ujjai között súlyos, nagy szemű olvasóját morzsolgatva (ez egy másik olvasó!) **Oláh Miklós** (latinul Nicolaus Olahus, Nagyszeben, 1493. január 10.–Pozsony, 1568. január 15.) román származású humanista és történész, aki a Magyar Királyság területén tevékenykedett, esztergomi érsek, Hont vármegye főispánja, királyi helytartó, Németalföld régense – mintegy elmélázva, magába merülten mondotta: *Ha van bennem valami (bárha egy szikra is csupán), bevallom, hogy a hallgatag könyvektől tanultam azt. Majd látva hallgatósága kitüntető figyelmét, még hozzáfűzte: Csak néma könyv volt lopva mesterem.*

Ekkor felemelvén mindeddig az asztalon, előtte fekvő testes, csatokkal díszített és megerősített tomust, **Rimay János** (Alsósztrégova, 1570 körül–Divény, 1631. december 9.) politikus, költő, a magyar késő reneszánsz legjelentősebb íróegyénisége – fordult imígyen felvillanyozva szomszédjához: *Neked úgy ajánlom újabban ez könyvet, hogy ítélettel olvasván minden részét, holta után is megbecsüld azt, aki életiben való kis becsületeivel ily virágzó, éles és tudós elmét viselt előtted, s ki nagy hasznodra is tudott volna lenni, ha elméjével te tudhattál volna élni.*

Szomszédja (akit minden igyekezetem ellenére képtelen voltam azonosítani, s mivel minden figyelmemet a személy identifikálása kötötte le, így elmulasztottam magát a könyvet szemrevételezni) vigyázatos módon átvette, nézegette, forgatta – oldalait, írásképét gusztálgatva lapozgatott a kötetben –, majd fejét csóválva, nagy óvatossággal, mint hímes tojást visszaadta. Sajnálkozásának hangot adva olyanképpen nyilatkozott, mint akinek nincsen megfelelő anyagi tehetsége ilyen értékes jószág megvásárlására.

Apáczai Csere János, (Apáca, 1625. június 10.–Kolozsvár, 1659. december 31.), filozófiai és pedagógiai író, a hazai művelődés, tudományosság és nevelésügy

üttörője, aki a közt szolgáló tevékenységében harmóniát teremtett erdélyi, magyar, európai és egyetemes emberi értékek között – ezt már nem hagyhatta szó nélkül: *Ne bántson a szegénység, mert ez minden időkben ösztökélő volt tanulásra! Tanítva tanulj, gondolkodva olvas! Sokat írj; a betű megmarad, a szó elrepül!*

Zrínyi Miklós, gróf (horvátul: Nikola Zrinski) (Ozaly, 1620. május 1.–Zrínyifalva, 1664. november 18.) horvát bán, Zala és Somogy vármegyék örökös főispánja, nagybirtokos főnemes, költő, hadvezér és politikus – más oldalról közelítette a témát: *Az ember élete oly rövid, hogy alig vihet véghez öt vagy hat derék dolgot, és mikor már kezdett szokásból valamit tanulni az ember, akkor szűnik meg, és nem lesz tovább. Viszont azok, akik olvasnak nem öt vagy hat dolgot s jól főzték meg elméjekben, hanem számtalant, és mindjárt készek a cselekedethez is, mihent hozzákezdének.*

Magyar származása (szülei Magyarországról vándoroltak Morvaországba, eredeti neve az 1968-ban felfedezett végrendelete szerint Szeges János volt), s hosszabb idejű magyarországi működése (a sárospataki református kollégiumban tanított, itt írta meg két igen fontos művét, a „Schola Ludus” *Az iskola mint játékszín* és az „Orbis sensualium Pictus” *A látható világ képekben* című műveket) okán **Comenius** (csehül Jan Amos Komenský, Nivnice, 1592. március 28.–Amszterdam, 1670. november 15.) cseh pedagógus és író, „a nemzetek tanítója”. Ő tekinthető az első modern pedagógusnak. Johannes Amos Comenius és Comenius Ámos János néven is ismert – a magyar szekcióba került (megl lehet, ő maga kérte így), felszólalásában sem tagadta meg pedagógus mivoltát: *Ha könyvek nem lennének, tudatlanok és tanulatlanok volnánk valamennyien; nem volna emlékünk a múlt eseményeiről, semmi ismeretünk sem volna az isteni vagy emberi dolgokról. Vagy ha volna is, csak mesék volnának, a változékony szó hagyomány által ezerszer átalakítva. Ó, hát ti könyvek, az emberi elmének juttatott isteni ajándék, az emlékezet és értelem nálatok nagyobbat nem kaphatott!*

Eddig elérkezve beszédében, egy rövidke szünetet tartott, majd némi metodikai megfontolásoknak adott hangot: *Aki a könyvekből semmit sem emel ki, az mindent betemet, s aki mindent a puszta emlékezetre bíz, az a levegőbe ír, mert emlékeztünk feledékeny, sokat befogad, amit ismét elveszít, és bizonyára elveszíti, ha az írás sorompói nem segítik.*

Időközben átsétáltam a konferenciaterem bejárati ajtajával szemközti oldalra, a terem túloldalára, megfordultam, s akkor vettem észre, hogy elindulásom helyén, az ajtó fölött is kifüggesztettek a rendezők egy találó, odaillő idézetet:

Aki a könyveknek szolgál, az a szellemnek szolgál; aki a szellemnek szolgál, az a világot szolgálja.

WILDENBRAUCH

Visszasétáltamban azután megújult örömmel fedezhettem fel ismételten, a sorban, egymás után felbukkanó, olvasmányaimból szinte személyes ismerősökként üdvözölhető neves, nagytekintélyű (szellem)alakokat.

Elsőnek is (pontosabban inkább az előzőek folytatásként) figyelemmel hallgattam az ovális asztal innenső végén, mintegy az egyik főhelyen ülő **Zágoni Mikes Kelemen** (Zágon, 1690 augusztusa–Rodostó, Törökország, 1761. október 2.) II.

Rákóczi Ferenc íródeákja, kamarása – kissé maliciózusra sikeredett kijelentését: *Az Isten adjon olyan feleséget, aki írni és olvasni tudjon, de ha nem tudna is, azon lennék, hogy megtaníttanám, ha több esze nem volna is, mint egy macskának.*

A közelben ülők némi derültsége után **Kármán József** (Losonc, 1769. március 14.–Losonc, 1795. június 3.) író, ügyvéd, református lelkész (1794-től püspök) – fordította komolyra, s némileg pragmatikusra a szót: *A közönség örömet fogja olvasni azt az író, aki neki hasznavehető tanulságokat terjeszt, és a szívhez beszél, nem a papiroshoz.*

Ehhez a gondolatmenethez csatlakozván, a következő megszólaló a délceg, Mária Terézia frissen felállított magyar testőrségében szolgáló „testőrír” **Bessenyei György** (Tiszabercel, 1746 vagy 1747 – Pusztakovácsi [ma Bakonszeg], 1811. február 24.) író, költő, a magyar felvilágosodás egyik meghatározó egyénisége – volt: *Az az író, akinek munkáira az olvasók soha nem mosolyoghatnak, sem könnyezhetnek, sem semmiféle vitézi vagy szerelmes indulatokra nem ragadhatnak, nem messze terjed, és csak bibliothékákra szorul ritkaságnak, hol ki-ki dicséri, de soha nem olvassa.*

A „bibliothéka” szó hallatán, az eddig komor hallgatásba temetkezett széki gróf **Teleki Sámuel** (Gernyeszeg, 1739. november 17.–Bécs, 1822. augusztus 7.) erdélyi kancellár, bibliofil; külföldi tanulmányútjairól magával hozott könyvei később a marosvásárhelyi téka alapját képezték – is felkapta a fejét: *Örvendem, hogy sok olvasók használják könyveimet, csak el ne rongálják őket.*

Rövid időre újra csak hallgatásba merült, majd meggondolván magát, mint aki kevesli, s talán félreértésre is okot adónak tartja az általa eddig elmondottakat, hozzáfűzte még a következőket: *Semmi sincsen inkább szívemen, mint Gyermekimnek, 's Bibliothecamnak állapottyok; azokban kívánok holtom után élni és Hazámnak szolgálni.*

Más irányba próbálván terelni a társalgás fonalát, most **Mentovich Ferenc**, (Nagydebrec, [Belső-Szolnok vármegye], 1819. április 19.–Marosvásárhely, 1879. december 15.) magyar költő, akinek apja a Mikes család gazdatisztje volt, s így, már csak az ismeretség okán is Kelemen úrfi közelében foglalt helyet (figyelmeztetés: ebben a történetben az anakronizmusnak mint olyannak nincs értelmezési tartománya, sőt, nincs létjogosultsága sem!) – kívánt szólni: *Szellemi kéjleszhez legközelebb áll az, amelyet egy mesterileg írott könyv nyújt nekünk, midőn tárgyának erejével, irányának bűvös hatalmával megragad, s lelkünket vagy a végtelen tér messzi vidékeire, vagy az idő ősi korszakaiba röpíti.*

Valamivel távolabbról, de nagyon tisztán, jól érthetően, tanári-nevelői pályán iskolázott hang hallatszott, **Sámi László** (Zilah, 1817. november 16.–Kolozsvár, 1881. október 23.) református főiskolai tanár, Sámi Lajos miniszteri fogalmazó testvérbátyja. Árneve: **Amicus**. Az 1840-es években magántitkára volt gr. Teleki Lászlónak és Kossuth Lajosnak; mint az országgyűlési ifjúság tagja, kapcsolatba került az ellenzék vezéreivel – pontos, szép artikulációjú hangja: *Gutenbergnek egy szép gondolata géppé testesült, mely az emberiséget egy nagy iskolává, kölcsönös tanítássá alakította át.*

Kisfaludy Károly (Tét, 1788. február 5.–Pest, 1830. november 21.) költő, drámaíró, festő. A reformkori irodalmi élet fő szervezője, az Aurora szerkesztője, az Aurora-kör elindítója, a magyar novella egyik első meghonosítója – költőhöz méltóan fogalmazott: *A könyv olyan, mint a szép leány: a szív édesen vonzódik hozzá, mint honja virágához; ha rossz, kettősen sinli veszteségét.*

Ki más is következhetett volna szólásra, mint Kisfaludi **Kisfaludy Sándor** (Sümege, 1772. szeptember 27.–Sümege, 1844. október 28.) költő, földbirtokos, a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti és a Kisfaludy Társaság rendes tagja, Kisfaludy Károly bátyja: *A sok tapasztalás és olvasás után, eszemnek érettebb és erősebb korában akármi könyv se munkál többet lelkemre, mint annak valóságos érdeme és ereje.*

Erre felelt mintegy helyeslőleg **Bölöni Farkas Sándor** (Bölön, 1795. január 15.–Kolozsvár, 1842. február 4.), erdélyi író, műfordító, utazó, művelődésszervező az alábbi találó bonmot-tal: *Némely könyv igen kapós, pedig a jónak kellene kapósnak lenni.*

Az imént még unokaöccsével, Vajda János költővel folytatott élénk társalgást, de most odahagyva rokoni kapcsolatainak ápolását, **Vajda Péter** (Vanyola [Veszprém vármegye], 1808. január 20.–Szarvas [Békés vármegye], 1846. február 10.) magyar költő, drámaíró, pedagógus, a Magyar Tudományos Akadémia tagja – vonta magára asztaltársai becses figyelmét: *A tudomány minden mulatságok között a legtartósabb, a legnemesebb; ki könyveket szeret, mindig talál, miben gyönyörköd-jék, és soha nem unja el magát.*

Ülőhelyén fészkelődve, igen készült már mondandóit közreadni Péceli **Fáy András** (Kohány [Zemplén vármegye], 1786. május 30. – Pest, 1864. július 26.) író, politikus és nemzetgazda, a magyar reformkor irodalmi és társadalmi mozgalmainak egyik legtevékenyebb alakja, „a nemzet mindenese”: *Fényében, dicsőségében halhatatlanságában az írónak osztozótársa a könyvkötő. Nélküle az író könyve töretlen dió, fedetlen asztag, gémetlen kút! – Az köntöse nélkül idejekorán eldúlja az idő vésze a századokra készült munkát is!*

Mutatóujját felemelve, jelezni kívánta hallgatóságának, hogy van még mondandója: *Ismertem urakat, kik rendszeren azon könyvek véleményével tartottak, melyet utoljára olvastak. Azután így folytatta még: A szegény legény úgy van a hajadonokkal is, mint a könyvekkel a könyvtáros kirakószekrénye előtt, csak címeiket olvashatja ezeknek, de meg nem veheti azokat, mert – drágák neki.*

Végül befejezésként, mosolyogva hozzáfűzte: *Amely kerttel, leánnyal és képpel első látásra, könyvvel egy olvasásra, és étellel kóstolásra megteltél – nem sokat érnek azok.*

Nem kisebb tekintély, mint a pozsonyi diétákon Szatmár vármegye követeként is nagy respektust szerzett Kölcsei **Kölcsey Ferenc** (Szódemeter, 1790. augusztus 8.–Szatmárceke, 1838. augusztus 23.) magyar költő, politikus és nyelvújító, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, a Kisfaludy-társaság alapító tagja, a Himnusz költője – aki hozzászólt, hogy állva, nagy plénum előtt beszél, emelkedett most szólásra. Felállva, egyenes tartással tárta elő gondolatait, akárha az országgyűlésben volna: *Könyvet írni: ez is egyike korunk betegségeinek. Ki kenyérrért írogat, az méltóbb szánásra, mint aki napszámért kapál.*

Majd emeltebb hangon, oratori fordulattal most mintha saját magának (vagy inkább általánosan mindenkihez?) címezné intését: *Jusson eszedbe: a könyvek száma végtelen, a te éveid pedig végesek; s óráidat oly sok egyéb foglalatosság kívánja magának.*

Azután folytatva e gondolatmenetet, efféle következtetésre jutott: *Mint az üres beszédű társalkodót: úgy kerül a tartalmatlan könyvet. Sőt ne könnyen végy kezdebe oly művet, mely a zseni lánggyejét homlokán nem hordja; a nagy író művét pedig mély figyelemmel tanul keresztül.*

Ilyen beszéden már a szabadságért hosszú börtönöveket elszenvedett, s cellájából végül szinte félvakon szabadult **Táncsics Mihály** (született: Mihajlo Stančić, Ácsteszer, 1799. április 21.–Budapest, 1884. június 28.) író, publicista, az első magyar szocialista politikusok egyike – is felélénkült: *A világnak minden könyve mellett is bohó és tudatlan maradhat valaki. Az eszes nem azért eszes és tudós, mert sok könyve van, hanem inkább azért szerzett könyveket, mivel eszes.*

Majd személyesebb tónusra váltott és szinte a konfesszió őszinteségével tárta fel belső gondolatait: *Mindig szoktam magammal valami könyvet vinni, ha valamikor valahová távolabbra s hosszabb időre mentem, részint ugyan valóban azért, hogy akárhol is olvashassak, részint pedig csupán hiúságból, hogy lássák, ki és mi vagyok én.*

Ez a vallomások hang azután tovább rezgett érzékeny, ifjú emberünk lelkében is. **Petőfi Sándor** (Kiskőrös, 1822. december 31. vagy 1823. január 1.–Segesvár, 1849. július 31.) magyar költő, forradalmár, nemzeti hős, a magyar költészet egyik legismertebb és legkiemelkedőbb alakja. Huszonhat évet élt, s világirodalmi rangú s méretű életmű maradt utána – lelkében a téma iránt felhangoltan, a rá oly jellemző érzelmi túlfűtöttséggel folytatta: *Valaha roppant ember- és világgyűlölő voltam, annyira, hogy a föld egy óriási szemétdombnak tetszett előttem, melyen az emberek mint undorító féregmilliárdok nyüzsögnek; hogy e nyavalyából kigyógyultam: nem egészen, de nagy részben Dumas-nak köszönöm, ő segített levenni orromról az epéből készült sárgazöld pápaszemet, mert az ő munkáinak olvasása után kezdtem eszmélni, hogy talán mégis szép a világ.*

Ekkor nagy lélegzetet vett, és ráadásaként 1847 januárjában Pesten írott, *Szomorú éj* című versének egyik részletével örvendeztette meg hallgatóságát: *A könyvet szép, de csalfa tündér lakja; / Ha fölnyitod, megkapja szívedet. / És fölvisz a legnagyobb csillagra, / De le nem hoz – a magasból levét...*

S ha már költő szólott, megszólalt egy másik költő is, a megfontolt, nyugodtabb vérmérsékletű költőbarát **Arany János** (Nagyszalonta, 1817. március 2.–Budapest, 1882. október 22.) magyar költő, a Kisfaludy Társaság elnöke, a Magyar Tudományos Akadémia igazgatója és főtitkára – nagytiszteletű úr: *Az olvasás által napról napra valami ragad az emberre, és utóbb azt veszi észre, hogy más emberek szinte szívesen hallgatják a beszédjét, mert igaz az, hogy aki tanult valamit, még a nyelve is könnyebben fordul a szájában, nem úgy, mint a tanulatlané, mert a tanulatlan még a „jó napot” is hőbögve mondja.*

Ekkor az elkomorult kedélyű, egyre inkább befelé fordulásra hajló nagybirtokos főnemes, Sárvár-felsővidéki gróf **Széchenyi István** (Bécs, 1791. szeptember 21.–Döbling, 1860. április 8.) politikus, író, polihisztor, közigazdász, a Batthyány-kormány közlekedési minisztere, akit kora a „legnagyobb magyarnak” nevezett (Kossuth adta neki e nevet) – kért szót egy röpké megjegyzésre: *Csoda ott szépet alkotni, derekast írni, hol nincs megismerő, nincs olvasó.*

Nem volt kétséges, hogy ki következik mármost szólásra, az örökös barát, s nemkülönbön vitapartner és ellenlábás, Udvardi és kossuthfalvi **Kossuth Lajos** (Monok, 1802. szeptember 19.–Torino, 1894. március 20.) államférfi, a Batthyány-kormány pénzügyminisztere, a Honvédelmi Bizottmány elnöke, Magyarország kormányzó-elnöke. A nemzeti függetlenségért, a feudális kiváltságok felszámolásáért s a polgári szabadságjogok biztosításáért vívott XIX. századi küzdelem egyik legnagyobb alakja, a magyar szabadságharc szellemi vezére: *A ponyvairodalom*

nem azért kárhozatos, mert ponyvairadalom, hanem mert rossz. Miszerint a sikeres legyen, a rossz ponyvairadalmat jó ponyvairadalommal is meg kellene támadni, nem csak újságra szorítkozni.

Tekintetét végighordozta asztaltársaságán, azután a következőkkel folytatta: *Könyv lehet írva a jövődségnek, könyv lehet írva választottak kicsi számának; hírlapnál a létel feltétele: úgy írni, hogy sokak által olvastassék.*

De mit szolt mindehhez a klerikális reakció? No, ez a kiszólás jelen esetben még viccnek is rosszul hangzanék, ugyanis kedvelt társasági öltözékében, papi reverendájában éppen **Liszt Ferenc** (németül Franz Liszt) (Doborján, 1811. október 22.–Bayreuth, 1886. július 31.) a XIX. század egyik legjelentősebb romantikus zeneszerzője, minden idők egyik legnagyobb zongoraművésze (akit ötvenéves korában valóban pappá szenteltek) – kezdte el hozzászólását: *Mi lenne a könyvcsinálókkkal és tárcaírókkal, ha a kiadók és az olvasók egy furcsa ötlettel azt követelnék tőlük, hogy mondanivalójuk legyen? Jaj, ne beszéljünk semmiről, de írjunk mindenről, minden elképzelhető ürüggyel.* – Döbbenet, akárha látnoki módon, az éppen napjainkban leköszönőfélben lévő posztmodern művészeti irányzat túlkapásait karikírozná.

Immáron újabb költő tette le a voksát, **Vörösmarty Mihály** (Pusztanyék, 1800. december 1.–Pest, 1855. november 19.) magyar költő, író, ügyvéd, a Magyar Tudományos Akadémia és a Kisfaludy Társaság rendes tagja, a magyar romantika egyik legnagyobb alakja, a Szózat költője. Ő nem bocsátkozott elméleti fejtegetésekbe, nem konstruált prózai magyarázatot, mindössze hatalmas gondolati ívű verséből idézett költőhöz méltó nagy elokvenciával, első s utolsóként a *Gondolatok a könyvtárban* címűből: *Országok rongya! Könyvtár a neved. / De hát hol a könyv, mely célhoz vezet? / Hol a nagyobb rész boldogsága? – Ment-e / A könyvek által a világ elébb?*

Továbbá: *Könyv lett a rabnép s gyávák köntöséből, / S most a szabadság és a hősi kor / Beszéli benne nagy történetét.*

Majd befejezésként: *És itt a törvény – véres lázadók, / Hamis bírák és zsarnokok mezéből / Fehérre mosott könyvek lapjain.*

Az ezután megszólalók esetében visszavette uralmát a próza, de magától értetődő módon továbbra is jellemző volt e megnyilatkozások mindegyikében a megfontoltság, s a téma iránti komoly tisztelet és odafigyelés, mint ahogy ezt Vásárosnaményi báró **Eötvös József** (Buda, 1813. szeptember 3.–Pest, 1871. február 2.) író, miniszter, a Magyar Tudományos Akadémia és a Kisfaludy Társaság elnöke, Eötvös Loránd fizikus apja – hozzászólása is jól példázta: *Szavakkal csak gondolatokat fejezhetünk ki. Minden leírásnak hatása az olvasó képzelőtehetségétől függ, s az író művészete csak abban áll, hogy ezt tevékenységbe hozza.*

Bajza József (Szücsi, 1804. január 31.–Pest, 1858. március 3.), költő, színgazgató, politikus, kritikus – ezúttal is bizonyosságot tett színházi szerzők írásain edzett szarkazmusáról: *Sok ember van, aki csak azért olvas, hogy gondolkodnia ne kelljen.*

Magánéleti fájdalmait tartással és megadással viselő, ám némi irigységgel vegyített „kollegiális” zsörtölődéseit (főleg Arany János irányában) fel nem adó **Vajda János** (Pest, 1827. május 7.–Budapest, Erzsébetváros, 1897. január 17.) magyar költő, hírlapíró, a Kisfaludy Társaság rendes tagja – most így nyilatkozott: *A művelődés valódi értelme, célja úgy a felsőbb, mint az legalsóbb társadalmi osztálynál: az erkölcsök nemesbülése, a kor szelleméhez alkalmazkodás képessége.*

Tompa Mihály (Rimaszombat, 1817. szeptember 28.–Hanva, 1868. július 30.) magyar költő, a népi-nemzeti irodalmi irányzat egyik legjelentősebb képviselője, református lelkész, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja – hatalmas testi erejét mintegy meghazudtolva, ám lelkészi mivoltát pregnánsan bizonyítva (mint az emberi lélek mesteri ismerője, gyámoltója és gondozója), érzelmesebb húrokat pengetett: *A természet képei, az élet kellemesebb jelenetei, olvasmányaink utóhangja emlékünken, kedvesen s épületesen tölthetik be társalgási óráinkat.*

Toldy Ferenc (Buda, 1805. augusztus 10.–Budapest, 1875. december 10.) irodalomtörténész, kritikus, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, titkára, a Kisfaludy Társaság másodelnöke, Toldy István író, újságíró és Toldy László fővárosi főlevéltárnok apja – némiképp ellenpontozva Tompa Mihály költő szavait, visszaterelve a témát ismét a realitások hétköznapibb talajára, lakonikusan csak ennyit mondott: *Minden könyvtárnak két lényeges alkotórésze van, egy anyagi: a könyvek... s egy szellemi: a könyvtárnok.*

A rövid ideje Tompa Mihállal magánbeszélgetést folytató **Kisfaludy Árpád Béla** (Gyömöre, 1847. május 31.–Budapest, 1903. április 26.) római katolikus pap, egyetemi tanár. A gimnáziumot Komáromban, Veszprémben és Győrött végezte, a teológiát Bécsben. 1873-ban szentelték pappá, 1876-ban a Győri Püspöki Hittudományi Főiskola tanára, 1877-ben a budapesti egyetemen a dogmatika professzora lett – elnézését és kevéske türelmét kérte beszélgetőpartnerének, majd a társaság felé fordulván, szintén megtette észrevételét: *Aki szeret olvasni, olvasson egyszer az olvasásról is.* – Mondata végén fennhagyta a hangsúlyt, s ettől az úgy hangzott, mintha egyféle biztató felhívás is lenne.

Az éppen megszólalni készülő **Tóth Béla** (Pest, 1857. október 20.–Budapest, 1907. április 3.) író, újságíró, ~ Kálmán és Majthényi Flóra írónő fia. Természettudományi és orvosi tanulmányai után bejárta a Balkánt, Egyiptomot. Hazatérve újságíró lett, a Függelenség, a Budapesti Hírlap, a Pesti Hírlap munkatársa – testtartásán is látszott, hogy hosszabb mondandóval készült: *A könyvtár az az érzékeny, gazdag és eleven élő betűcsomó, mely ezer és ezer delejes ideg összefutásában egy-egy érző és mozgó idegközpontja az emberiség külső és belső életének. Mondhatnám azt is, hogy a könyvtár könyvek tárnáiba nyíló munkahelye az emlékek kitermelésének, egyben gyűjtő- és elosztóállomása minden megszerezhető szellemi termésnek, s főképp közös áramtelepe egy nép agytevékenységre hajló munkakészségének. Nagyszerű technikai üzem, hol a társadalmak közönségtudatának összekötő szálai egyéni eszméletek lángjánál forradnak egybe, s honnan az egymásba fonódott eszmék huzalhálózatán az emberi solidaritás árama fut szét.*

Szusszanásnyi szünetet tartott, s a következő gondolattal fejezte be: *Tapasztalás szerint az olvasmányok sokoldalúságával növekvő szellemi hajlékonyság mélyebb és világosabb meggyőződések szerzésére ösztönöz. A könyvekből egy világ költözött belém a világ lelkéből.*

Ábrándos kék szemeit a magas boltozatú plafon felé irányozva, ásvai **Jókai Móric** (Komárom, 1825. február 18.–Budapest, Erzsébetváros, 1904. május 5.) regényíró, a „nagy magyar mesemondó”, országgyűlési képviselő, főrendiházi tag, a Magyar Tudományos Akadémia igazgató-tanácsának tagja, a Szent István-rend lovagja, a Kisfaludy Társaság tagja, a Petőfi Társaság elnöke, a Dugonics Társaság tiszteletbeli tagja – úgy szólalt meg, mintha minden jelenlévő lelkéből szólana: *Mik a csillagos ég minden csodái egy könyvtárhoz képest!*

Zsinóros mentéje zsebéből előhúzott egy díszkiadású kötetet (alighancm a saját, újonnan megjelent egyik regényét), s mintha csak a könyvhöz beszélne, így folytatta: *A könyv csodálatos utazás a múltba és a jövőbe.*

A közelben, érdeklődő hallgatósága gyűrűjében, egy törzsömbörzs, testes kis ember (ismerjük jól!), Kiscsoltói **Mikszáth Kálmán** (Szklabonya, 1847. január 16.–Budapest, Józsefváros, 1910. május 28.) magyar író, újságíró, szerkesztő, országgyűlési képviselő, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, a Kisfaludy Társaság és a Petőfi Társaság rendes tagja, a Budapesti Egyetem tiszteletbeli bölcsészdoktora – mintha saját alkotói tevékenysége leszűrt tapasztalatait elemezné: *...tény azonban annyi, ha pályámon végigtekintek, úgy érzem, egészen „másféle író” lettem volna, ha olvasmányaim történetesen „más sorrendben” következtek volna. Ha előbb kóstolom meg a pezsgőt meg a johannesburgit és csak azután a magyarádit vagy a tokajit. De hát így is jó.*

Ujjával kópésan megfenyegetvén asztaltársait, így folytatta: *Kevésre becsülöm azokat az írókat, akik egy könyv benyomása alatt lesznek írökká. Egyetlen aszszonyt szeretni egy életen át majdnem annyit jelent, mint nem ismerni az asszonyokat. Egyetlen művet hagyni dominálni magunk fölött, gyengeség jele.*

Mindenesetre nagy olvasó is lehetett az öregúr, különben honnan vette volna következő állítását: *Egy jó regénybe annyira beleéli magát az olvasó, hogy az, amit a költő ott alkotott, ihletében érzett és látott, lemásolódik az olvasó kedélyvilágába.*

Ekkor, a környező társaság egyik fiatalabb képviselője, **Gozdsu Elek** (Ercsi, 1849. november 28.–Temesvár, 1919. május 26.) elbeszélő, drámaíró, ügyvéd, kirendelt főügyész – vette át a szót: *Az olvasó a sorok között többet érez, mint amit a szavak mondanak.* – Ezt még mint az előtte szóló gondolatához történt hozzászólást tette, azután fölillantott egy másik gondolatot: *A könyvgyűjtők néha súlyt helyeznek arra, hogy az utódaik tudják, hogy ők miféle könyveket szerettek.*

Időközben visszaérkeztem kiindulópontomhoz, ugyanahhoz a mahagóni színű, hatalmas tölgyfa ajtóhoz, amelyiken felderítő sétám megkezdésekor beléptem. Éppen arra gondoltam, hogy rendben, most izelítőt vettem a KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉS – MAGYAR SZEKCIÓ-jának hangulatos üléséből, akkor most elindulok a csupa márvány, visszhangos folyosón, és megkeresem a KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉS – NEMZETKÖZI SZEKCIÓ feliratú táblával jelölt terem. Már kilépni készültem az ajtón, amikor egy oldalsó teremben (mint templomban a főhajó mellett az oldalhajó), megpillantottam jó néhány nyugatos szerzőt és szerkesztőt (Ignotus, Osvát Ernő, Fenyő Miksa, Gellért Oszkár, Schöpflin Aladár, Hatvany Lajos, Ady Endre, Babits Mihály, Füst Milán, Krúdy Gyula, Kosztolányi Dezső, Csáth Géza, Juhász Gyula, Tóth Árpád, Kaffka Margit, Móricz Zsigmond, Szabó Dezső, Szép Ernő, a kópé Tersánszky etc.), amint cigaretta- és szivarfüstbe burkolózva kötetlen beszélgetést (talán iszogattak is: kvaterkáztak) folytat. Nem győztem kapkodni a fejemet.

Úgyhogy ott álltam mármost a dilemma előtt, hogy akkor mitévő legyek: melyik rendezvényre, milyen terembe menjek? A bőség zavarában, lelkesült izgalmi állapotban, mire megoldottam volna e gordiuszi csomót – hát nem felébredtem!?

Koncz Károly